

det utrykte Kildemateriale¹. Man maa derfor haabe, at Dr. Larsen ved Fortsættelsen af sit i saa mange Henseender tiltalende og lovende Arbejde ikke vil skyde de skrevne Kilder til Side for de lettere tilgængelige, trykte. *Bjørn Kornerup.*

**Frederik Stang: Statholdersak og Unionstrid 1856-62.
Oslo 1943. 464 Sider.**

Forfatteren kom aldrig til at lægge sidste Haand paa det Værk, som nu er udgivet af Sverre Steen; Professor Stang døde i Efteraaret 1941, og Udgiveren har umiskendeligt haft Ret i at begrænse sit Supplerings- og Retoucheringsarbejde til det mindst mulige. Men Bogens Form præges ikke alene af, at den endelige Gennemgang altsaa har manglet; der er ogsaa iøjnefaldende Svagheder ved hele Anlægget, saaledes f. Eks. den oversigtsmæssige Redegørelse for Udviklingen 1859—60 i Kapitlerne VII og VIII, som derpaa efterfølges af et andet sideløbende Kapitel (IX) med mere personlige og fortrolige Oplysninger («Bag kulissene»)². Naar alt kommer til alt, vil Værket sikkert faa sin væsentlige Betydning ved det store utrykte Brevstof, det bygger paa, og som gengives *in extenso* eller gennem fyldige Citater.

Der har her været rige Kilder at øse af. Der findes aabenbart omfattende Privatarkiver til Belysning af Norges Historie i 19. Aarhundrede. Med Rette fremhæver Forfatteren (S. 82³), hvorledes Unionstidens Spaltning af den norske Regering med en Statsraadsafdeling i Stockholm har medført en løbende Korrespondance mellem de to Hovedstæder, der giver et aldeles enestaaende Materiale til Udredning af Forhold og Foranstaltninger, men om disse hel- og halvofficielle Aktstykker slynger sig saa en fængslende Krans af rent personlige Breve og Optegnelser fra Mænd som Birch-Reichenwald, Bernhard Dunker, Ketil Motzfeldt og G. Chr. Sibbern; uvilkaarligt kommer en dansk Forsker

¹ Jeg benytter Lejligheden til at bemærke, at det er med ikke ringe Forundring, at man ser den ene af de officielle Opponenten Dr. Søren Holm, skønt han ved den mundtlige Handling var blevet gjort bekendt med ovenstaaende Oplysninger, ikke desto mindre i sin Anmeldelse (anf. Sted S. 145) sige, at «i Rigsarkivet er der ikke meget, men dog lidt mere, end Forf. har udnyttet». Maaske havde det ikke været upassende, om den samme Opponent, hvem Efterprovlsen af det utrykte Kildemateriale særlig var betroet, selv havde anstillet lidt mere omfattende Undersøgelser paa dette Omraade.

² Noget lignende er Forholdet med Kapitlerne XIII og XIV.

til at tænke paa Brødrene Bernstorffs Korrespondance mellem København og Kiel fra Aarene 1805—07. En enkelt Gruppe af dette Kildestof har tidligere været fremlagt: Statsraad H. Chr. Petersens Skrivelser fra Aarene 1858—61 (i N. H. T. 4. IV); vi kender noget af det samme fra maaske ikke altfor paalidelige Uddrag i Mantheys Dagbøger; det er, som tidligere nævnt her i Tidsskriftet¹, bleven benyttet af Dr. Kay Stenberg i hans Disputats om »Sverige-Norges skandinaviska allianspolitik«; nordiske Historikere bør i Fremtiden afgjort være opmærksomme paa de Muligheder for Underretning, som her byder sig.

Frederik Stang har altsaa gjort flittig Brug heraf; hans Fremgangsmaade er at lade Kilderne tale; ogsaa tidligere trykte Aktstykker gengives i deres Helhed. Men det er en Fremstillingsform, som i Virkeligheden er langt mindre betryggende, end den giver sig Udseende af; ogsaa saadan kan Beviselighederne vælges, vrages og grupperes. Og Forfatteren gør det. Han er ikke Jurist for Ingenting. Hans Bog er egentlig et langt Aktorat mod den norske Regerings Gerninger i Unionsforholdet, hvis ledende Mand var Birch-Reichenwald. Medens Skildringen af disse har været sympathisk i Sars' og Keilhaus mere almindelige Værker om Norges Historie, fordeles Lys og Skygge paa en anden Maade i Fredrik Stangs Bog.

Birch-Reichenwalds Navn er uløseligt kædet sammen med en central Episode i Statholderstriden. Han prøvede 1859—60 at faa dette udlevede Embede ophævet og indhentede Udtalelser fra den anden Side af Kjølen om, at det næppe vilde være forbundet med større Vanskeligheder; imidlertid rejste der sig herovre saa stærk en Opinion mod Forsøget, at de svenske Ministre — Henning Hamilton, Ludvig Manderström og Louis De Geer — ikke kunde opretholde deres oprindelige Standpunkt og maatte gaa fra deres givne Tilsagn; det er et Fortilfælde, som ganske svarer til Udviklingen af Forholdet mellem Sverige-Norge og Danmark i 1863. Paa svenskt Hold vilde man nu kun gaa med til en Afskaffelse af Statholderværdigheden i Forbindelse med en Revision af hele Unionsordningen, men da dette Krav blev fremsat i 1861, mødte Nordmændene det med bestemt Afslag, og da Birch-Reichenwald skulde motivere dette, mindede han om, at den svenske Indstilling til Spørgsmaalet to Aar tidligere havde været en anden. Karl XV, som aabenbart ogsaa har følt sig truffen ved denne Paavisning, blev imidlertid meget indigneret og foranledigede sammen med sine Raadgivere i Stockholm de ledende norske Ministres Tilbagetræden.

¹ Ovenfor S. 517.

Det er altsaa disse Tildragelser, som Fredrik Stang fortæller om i sin Bog — længere end til Februar 1862 naaede han ikke — og paa sin Maade. Det sker, for fjærnere staaende at dømme, i alt for høj Grad ud fra den senere norske Opfattelse af Unionsstriden. At denne allerede 1859—60 embryonisk kan spores i Bjørnsøns Journalistik er vist rigtigt nok, men den Kendsgerning, at »Aftenbladets« Abonnenter var filistrose nok til at afsige Avisen netop som Følge af disse Artikler, viser tilstrækkeligt, at han her var langt forud for sin Tid. Birch-Reichenwald og hans Værkfæller var svorne Tilhængere af Forbindelsen med Sverige, og den Tanke, at de skulde have stillet Broderfolket overfor et fait accompli med en ogsaa faktisk énsidig Ophævelse af Statholderembedet, som Forfatteren udvikler S. 114—18, laa ganske udenfor deres og Samtidens Forestillingskreds; en Minister som Statsraad H. Chr. Petersen beklagede højligt, at man overhovedet havde indladt sig paa Sagen, da han saa den Modstand, den vakte paa den svenske Rigsdag, og udfra en lignende Indstilling søgte Birch-Reichenwald ogsaa Forbindelse med Hamilton og Manderström, inden han tog Spørgsmaalet op. Forfatteren kritiserer dette udfra den *juridisk* rigtige Betragtning, at et saadant Skridt ikke stemmede med Opfattelsen af Statholderembedet som en rent norsk Institution, dets Ophævelse som et norsk Grundlovsanliggende, men denne Synsmaade er lige saa upolitisk, som den foregaaende var uhistorisk.

Mere omtvistelig er utvivlsomt den norske Regerings Holdning i Efteraaret 1861; man spørger unægteligt sig selv, hvorfor Birch-Reichenwald og de andre Ministre i Christiania med ham partout vilde minde Svenskerne om deres tidligere Tilsagn. Selvsagt var det et godt Argument, at fremtrædende svenske Ministre, hvoraf to endnu sad i Statsraadet, blot et Par Aar forinden ingen Betæneligheder havde haft ved Statholderstillingens Ophævelse, men den Indiskretion, der formentlig laa i »Hentydningerne« til deres tidligere Udtalelser, faldt i den Grad Sibbern, den norske Statsminister i Stockholm, for Brystet, at han truede med at træde tilbage, hvis de ikke blev strøgne i Birch-Reichenwalds Forestilling til Kongen. Det var et ubestrideligt Fejlgreb, at man ikke føjede ham, og Skylden var iøvrigt her mere Ketil Motzfeldts end Birch-Reichenwalds; det vigtigste var nemlig, at Enhedsfronten blev opretholdt paa norsk Side. Dette gør Forfatteren stærkt gældende, men Bebrejdelsen for at have brudt den kunde med samme Ret vendes mod Sibbern: »Hentydningerne« røbede ingen Statshemmeligheder, omtalte kun i meget almindelige Udtryk, hvad der var velbekendt i store politiske Kredse.

Sibberns Holdning ved denne Lejlighed har været skarpt kritiseret; det er næppe rigtigt, at hans Begæring om Afsked var aftalt Spil med Karl XV, men han var ganske utvivlsomt med til at udklække den Plan, som Kongen derpaa fulgte for at faa de ledende norske Ministre fjærnedede. Sibbern var en meget uselvstændig Mand og nu helt under De Geers og Manderströms Indflydelse.

Den omtalte »Plan« lykkedes, fordi de norske Ministre ikke stod fast sammen, og fordi Kongen paa Forhaand kunde sikre sig Hjælp fra den tidligere Statsraad, Fr. Stang. Vor Tid skal næppe dømme dem for haardt herfor, men intet viser bedre, hvor langt man i 1861 var borte fra det norske Standpunkt i 1904—05.

Forfatteren dommer forøvrigt ikke; han forsvarer tværtimod og mener tilmed, at det kun var Birch-Reichenwalds Begrundelse, Fr. Stang misbilligede, at han stod paa samme afvisende Standpunkt til det svenske Revisionskrav som den tidligere Regering. Det er langt mere tvivlsomt, men det hænger sammen med, at »Statholdersak og unionsstrid« i Virkeligheden er et *ex parte*-Indlæg for Fr. Stangs Politik. Vi hører meget lidt om ham, før lige tilsidst i Bogen — det vilde have været anderledes, hvis Forfatteren havde kunnet fortsætte Fremstillingen — men han er hele Tiden til Stede. Angrebet paa Birch-Reichenwald og hans Kreds skal rydde Grunden for Lovprisning af Efterfølgeren.

Saa længe Unionsstriden var praktisk Politik, faldt det ganske naturligt, at man ikke kunde drøfte den som gammel Historie. Hvad der var Ret i 1814 var ogsaa Ret i 1861, som det blev det i 1904—05. Det hele hang statsretligt sammen som engelske Forfatningsforhold. Paa ganske tilsvarende Maade kom senere historiske Kendsgerninger ogsaa i et ganske nyt folkeretligt Lys under Grønlands-Tvisten mellem Danmark og Norge. Vi er naaet saa langt i Udviklingen, at de unionelle Spørgsmaal maa kunne betragtes som Fortid. Men Mellemværendet har her en dybere Bund. Det er noget af en Slægtsfejde. Den begyndte i 1909, da tidligere Statsraad Schøning, der havde Forbindelse med Familien Motzfeldt, paa Grundlag af nyt historisk Materiale (Petersens Skrivelser, Mantheys Dagbøger) i »Samtiden« kritiserede Sibberns og Stangs Holdning i 1861; dengang var det Sibberns Nevo, Bredo Morgenstjerne, som svarede. Det gik videre, da Birch-Reichenwalds Datterdattersøn, Andreas Hjelm, paa Grundlag af Oldefaderens Papirer 1927 tog hans Politik i Forsvar¹, og nu er altsaa Frederik Stang rykket i Marken for sin Farfader og Navne.

¹ Chr. Birch-Reichenwald og Ministerkrisen 1861.

Vi har oplevet noget lignende her i Landet, da en Søn og Svingerson af de National-Liberale — ikke uden Grund — ved Aarhundredets Begyndelse lagde ud mod Julius Clausens Bog om Skandinavismen; samtidig begyndte forhv. Amtsforvalter Poul Andræ, der afgjort ikke var en National-Liberalismens Søn, at løfte et rigt Familiearkivs Skatte til Forherligelse af Faderen. Men det var Sønnerne alene. Det var Epigonernes Tog mod Theben. I Norge er man ved, som Israels Gud, at hemsøge Fædrenes Synder paa Børnene i tredje og fjerde Led.

Erik Møller.
